

กระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีทีในสังคมไทย

The Process in Constructing the Discourse of ICT on Thai Social

พงศ์ศักดิ์ สังขวิทยุ¹

Pongsak Sangkhapinyo

ดร. ชลภัส วังษ์ประเสริฐ²

Dr. ChollaphatVongprasert

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ค้นหา และวิเคราะห์ กระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีทีในสังคมไทย ด้วยการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และหลักการวิเคราะห์วาทกรรม ตามแนวคิดของ Foucault พร้อมกันนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลในรูปแบบของตัวบท (text) จากเอกสารที่ได้คัดเลือกจำนวน 625 รายการทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และอินเทอร์เน็ต ผลการวิจัยพบว่า รัฐได้มีกระบวนการสร้างและการให้ความหมายของวาทกรรมไอซีที ด้วยการทำให้สังคมเชื่อว่า ไอซีทีคือการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ด้วยการใช้อำนาจที่แยบยล และสร้างความชอบธรรมของรัฐ สร้างอุดมการณ์ให้คนในสังคมยอมรับ สบายยอม เชื่อฟัง และปฏิบัติตามวาทกรรมที่สร้างขึ้นถึงคุณภาพของชีวิต ความสะดวกสบาย และเพิ่มศักยภาพของการแข่งขัน โดยผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่หลากหลาย และการผลิตซ้ำวาทกรรม การให้ความหมายของวาทกรรมไอซีที พบว่ามี

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Doctoral Student, PhD Program in Information Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กลุ่มวิชาการจัดการสารสนเทศและการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Assistant Professor, Information and Communication Management Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

การให้ความหมายเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการสร้างวาทกรรมไอซีที รัฐได้ใช้เป็นเครื่องมือเพื่ออ้างความชอบธรรม โดยส่งผ่านความรู้ อัตลักษณ์ และอุดมการณ์ด้วยคำว่า ‘การพัฒนา’ เพื่อตอกย้ำ ซ้ำเติม ให้สังคมเชื่อว่าไอซีทีคือการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

ABSTRACT

The objective of this research was to study, search for, and analyze the process in constructing the discourse of ICT on Thai Social. This study by qualitative research methodology through the Content Analysis, Discourse Analysis Principle was based on Foucault's Approach. In the meanwhile, the researcher collected data in the form of Text from documents selected 625 items were obtained including the printed materials, and internet. The research findings revealed that: The process for constructing and defining the ICT Discourse by making society believe that the ICT was the development for modernity by using tactful power, the usage of idealism for people in society to accept, comply with, obey, and follow the constructed discourse regarding to Quality of Life, convenience and comfort, and the increase of potentiality for competition through variety of discursive practice and enact discourse. In defining the ICT Discourse, it was found that the definitions were changed according to social context. In the aspect of the power relations in constructing the ICT Discourse, the government used them as instruments for developing legitimacy through knowledge identity and ideal by the word "Development," for repeating and absorbing for society to believe that the ICT was the Development into modernity.

คำสำคัญ: วาทกรรมไอซีที ไอซีที กระบวนการสร้างวาทกรรม

Keywords: ICT Discourse, ICT, Constructing Discourse

บทนำ

โลกกำลังเคลื่อนไปอย่างรวดเร็วปัจจัยหลักที่ทำให้สังคมโลกก้าวไปข้างหน้าก็คือ ไอซีที เพราะไอซีทีเป็นเครื่องมือที่สำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติและยังคงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมโลกในปัจจุบัน และในอนาคตไอซีทีจะกลายเป็นสาธารณูปโภคที่มีความสำคัญของแต่ละประเทศ องค์การภาครัฐและเอกชน ต่างก็หันมาให้ความสนใจกับไอซีทีกันอย่างจริงจังและมากขึ้น (Bouwman & der Duin, 2003 ; Harchaoul, Tarkhani, Jackson, & Armstrong, 2002; Subramanian, 2007) แต่ละประเทศจึงลงทุนด้วยงบประมาณเป็นจำนวนมาก เพื่อนำไอซีทีมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน ช่วยลดต้นทุน เวลา และขั้นตอนในการผลิตและการบริการ และก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน) เพราะไอซีทีเป็นเครื่องมือที่สำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษยชาติและยังคงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมโลกในปัจจุบัน (Chigona, Mjali & Denzl, 2006) เนื่องจากไอซีทีมีขีดความสามารถในการเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาประเทศเกือบทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการเมืองและการปกครอง การพัฒนาสังคม การศึกษา ภาครัฐกิจและการค้า ภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม และในอนาคตไอซีทีจะกลายเป็นสาธารณูปโภคที่มีความสำคัญของแต่ละประเทศไอซีทีจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิผลในการเข้าถึงสารสนเทศ และภายใต้บริบทกระบวนทัศน์การพัฒนาของโลกตะวันตก ทำให้เห็นว่าไอซีทีที่เปรียบเสมือนสังคมความรู้ที่ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวและมีพลังทางด้านเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการขยายกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจส่งเสริมให้เกิดการค้าโลก (Kodama, 2007) ดังนั้นจึงไม่สามารถปฏิเสธถึงอิทธิพลของไอซีทีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ Ministry of Information and Communication Technology (2006) นำเสนอว่าแทบทุกหน่วยงานของประเทศที่พัฒนาแล้ว ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ประเทศในยุโรป ตลอดจนประเทศอุตสาหกรรมเกิดใหม่ เช่น ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ เป็นต้น จะใช้ไอซีทีเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม หรือแม้แต่ธนาคารโลกกล่าวว่าหากประเทศใดไม่สามารถใช้ประโยชน์จากไอซีทีได้ประเทศนั้นก็จะล่าหลังและขาดศักยภาพในการแข่งขัน ด้วยเหตุนี้ ไอซีทีได้กลายเป็นสัญลักษณ์ใหม่ของการพัฒนา (Heeks, 1999) ดังที่ Souter (1999) ชี้ให้เห็นว่า ไอซีทีเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศและสังคมโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ร่ำรวยหรือยากจน ตลอดจนถึงสังคมเมือง

หรือชนบท (Kvasny, Payton & Mbarika, 2006) ต่างนำไอซีทีมาใช้เพื่อช่วยปรับปรุงการทำงานและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สะดวกสบายในทุกๆด้าน (Ekaputri, n.d.) จนกลายเป็นปัจจัยที่ 5 (Alumanah, 2005) โดยเฉพาะราคาของคอมพิวเตอร์ถูกลง และการเชื่อมต่อการสื่อสารระดับโลกผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จึงทำให้มีผู้ใช้ไอซีทีในกิจกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั่วโลก (Ekaputri, n.d.)

ไอซีทีจึงเป็นความรู้อย่างหนึ่งที่ได้ถูกสร้างขึ้นให้เป็นวาทกรรม โดยเฉพาะทางสังคมวิทยายุคหลังสังคมสมัยใหม่ (postmodern) เห็นว่าความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากมนุษย์มีอคติกำกับทั้งค่านิยม ความเชื่อและประสบการณ์ และผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังเชื่อและคล้อยตาม จึงเป็นการครอบงำทางด้านความคิดมากกว่า เพราะความรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นต่างมีอะไรแอบแฝงอยู่เบื้องหลังแนวความคิดเหล่านี้ และมีคนกลุ่มหนึ่งที่ได้ประโยชน์จากการสร้างวาทกรรม พร้อมกับเชื่อว่าความรู้ทุกเรื่องมีอำนาจแอบแฝงอยู่ทุกยุคทุกสมัยไม่มีความรู้ใดที่บริสุทธิ์ (Boonmaratna, 2004) เพราะความจริงเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นมาจากวาทกรรม ทำหน้าที่ให้ความจริงเป็นที่ยอมรับของสังคม และนักสังคมวิทยายังไม่เชื่อว่ามีความจริงเพียงหนึ่งเดียว แต่เห็นว่าเป็นความจริงเป็นสิ่งที่มองได้หลายมุมมอง นักโพสต์โมเดิร์นจึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องความจริงและความรู้มากนัก (Lyotard, 1984) เพราะเห็นว่าเป็นความจริงและความรู้มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ไม่มีความรู้ใดที่ถือว่าถูกต้องเป็นมาตรฐานตลอดเวลาและทุกสถานที่ ดังที่ Robin & Richard (1994) กล่าวว่าความจริงเป็นเสมือนมายา และไม่มีความจริงแท้ในโลกนี้ บทบาทและความสำคัญของไอซีทีได้ก่อให้เกิดวาทกรรมไอซีทีขึ้น ส่งผลให้เกิดเป็นที่ยอมรับทั่วโลกว่ามีความสำคัญก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ การทำงาน และการดำเนินงานทางธุรกิจ นอกจากนี้ยังมีองค์กรระหว่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและดองยาให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเห็นความสำคัญ และประโยชน์เพิ่มมากขึ้น เช่น OECD, WSIS, World Bank, UNDP และ UNESCO เป็นต้น จึงส่งผลให้เกิดกระแสในการสร้างการเผยแพร่และการนำวาทกรรมไปใช้ประโยชน์ ทำให้วาทกรรมเป็นที่ยอมรับมากขึ้นว่าไอซีทีมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนา สร้างศักยภาพในการแข่งขันทุกๆด้านของประเทศ ตลอดจนถึงองค์กร และบุคคล ด้วยเหตุนี้การเกิดขึ้นของวาทกรรมไอซีที ทำให้ประเทศต่างๆ ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาไอซีทีในประเทศของตน เพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันและสร้างการยอมรับจากนานาประเทศให้เป็นไปตามวาทกรรมที่ได้

สร้างขึ้นมาครอบงำ ผู้นำรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐตลอดจนถึงภาคธุรกิจของเอกชนต่าง ปรารถนาพัฒนาไอซีทีในประเทศของตน แม้จะมีปัญหาและอุปสรรคหรือไม่ก็ตาม ซึ่งสอดคล้อง กับแนวความคิดของ Toffler (1999) ที่กล่าวว่าผู้ใดควบคุมไอซีที ผู้นั้นย่อมสามารถเป็น ผู้กำหนดชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม หรือดังที่ Malaivongs (2005)กล่าวว่า ทั่วโลกมีความจำเป็นต้องใช้ไอซีที ถ้าหากประเทศใดไม่สนใจนำมาใช้ ก็จะประสบกับความ ล้าหลังและไม่สามารถแข่งขันกับประเทศอื่นได้

Bako (2007) ได้ศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมไอซีที ในประเทศโรมาเนีย เพื่อที่จะ ค้นหาวารัฐบาลได้ตระหนัก และให้ความสำคัญกับเรื่องของไอซีที และสังคมสารสนเทศ เพียงใด ตลอดจนถึงบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ และประเทศทางตะวันตก ว่ามีบทบาทอย่างไรในการสร้างวาทกรรมไอซีทีของโรมาเนีย Zorn (n.d.) ได้ศึกษาวาท กรรมไอซีที เพื่อที่จะเปิดเผยให้เห็นถึงโครงสร้างทางสังคมของเทคโนโลยี บทบาททางด้านการเมือง ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการบริหารไอซีทีของนิวซีแลนด์ และ Stahl (2008) ได้วิเคราะห์วาทกรรมนโยบายไอซีทีของอียิปต์ เพื่อค้นหาวามีอำนาจอะไรบ้างที่มีบทบาท ต่อการจัดทำนโยบายไอซีที ขณะที่ Thompson (2004) ได้เน้นที่วาทกรรมพัฒนา โดยได้ วิเคราะห์วาทกรรมไอซีทีที่มีผลต่อการพัฒนาสังคม และเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา

สังคมไทยได้รับแนวความคิดทางด้านวาทกรรมไอซีที ด้วยการสร้างความหมาย และอัตลักษณ์ในการครอบงำ หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้สร้างภาคปฏิบัติการของ วาทกรรมด้วยการอธิบายและนำเสนอต่อสังคมไทยว่าเป็นสิ่งที่ดี และได้พยายามทุกวิถีทาง เพื่อไปสู่เป้าหมายดังกล่าวด้วยการกำหนดนโยบาย แนวทาง ตลอดจนถึงกลยุทธ์ต่างๆ ให้กลายเป็นวาทกรรมหลักของสังคมไทย จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา วิเคราะห์กระบวนการสร้าง และการให้ความหมายวาทกรรมไอซีทีของประเทศไทยว่าเป็น อย่างไร เนื่องจากไอซีทีได้ถูกสร้างขึ้นเป็นวาทกรรม ทั้งในส่วนที่เป็นวาทกรรมกระแส หลัก มาครอบงำความคิด ค่านิยมและความเชื่อของคนในสังคมให้เกิดการยอมรับ เพื่อที่ จะทำให้มองเห็นกระบวนการสร้างและสื่อความหมาย ตลอดจนถึงอำนาจของวาทกรรมที่ ได้สร้างขึ้น ทั้งที่เป็นการก่อตัวและการปรับเปลี่ยนวาทกรรม และบทบาทของวาทกรรม ที่มีต่อสังคมไทยได้อย่างชัดเจน โดยใช้การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นแนวทางในการศึกษา ด้วยการพยายามเปิดเผยให้เห็นถึงฐานะความเป็นวาทกรรมที่ดำรงอยู่ในสังคม และมีอะไร แฝงอยู่ที่เกิดจากกระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีที

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหา และวิเคราะห์กระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีทีในสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์วาทกรรมไอซีทีในสังคมไทย ว่ามีกระบวนการสร้าง และทำให้เกิดความหมายเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยอย่างไร โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้การวิเคราะห์วาทกรรมตามแนวคิดของ Foucault ซึ่งให้ความสำคัญกับเรื่องของการศึกษาถึงบทบาทของอำนาจในการสร้างวาทกรรมให้ได้รับการยอมรับและดำรงอยู่ในสังคม และส่งผลให้เกิดการปฏิบัติตาม ด้วยการใช้อำนาจที่เรียกว่าการสืบสาววงศ์วาน (archaeology) และวงศาวินิจฉัย (genealogy) ซึ่งการสืบสาววงศ์วานใช้ในการนำมาวิเคราะห์เนื้อหาของข้อความเพื่อทำให้มองเห็นกระบวนการ การก่อตัว ขั้นตอน และการให้ความหมายของวาทกรรมว่าเป็นอย่างไรมีภาคปฏิบัติของการวาทกรรม (discursive practice) อะไรบ้าง จึงทำให้วาทกรรมเป็นที่ยอมรับหรือดำรงอยู่ในสังคม และทำให้มองเห็นเรื่องราวของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นวาทกรรมในแต่ละช่วงเวลา ในแต่ละบริบท ความสัมพันธ์ของตัวบทช่วยให้มองเห็นเงื่อนไข กฎเกณฑ์ต่างๆที่กำหนดให้วาทกรรมดำรงอยู่ในสังคมได้ ส่วนวงศาวินิจฉัย เป็นการวิเคราะห์ปัจจัย องค์ประกอบของกระบวนการ และขั้นตอนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทำให้มองเห็นถึงสิ่งที่ปรากฏ หรือเกิดขึ้น จนเป็นปรากฏการณ์ที่มีพลังของสิ่งนั้นๆจนกลายเป็นวาทกรรมในสังคม นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกเอกสารมาวิเคราะห์ตามแนวคิดของ Fairclough มาเป็นแนวทางในการพิจารณา

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

วาทกรรมไอซีที เป็นชุดความรู้ชุดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้เป็นวาทกรรมขึ้นในสังคมไทยที่มีความหมาย อัตลักษณ์ ชุดความรู้ รูปร่างหน้าตามากกว่าที่สังคมมองเห็น แต่มีนัย และความหมายที่ลึกซึ้ง ซ่อนเร้น เพื่อครอบงำความคิด ค่านิยม ทัศนคติและความเชื่อให้เกิดการยอมรับ สบายยอม และปฏิบัติตามภาพที่วาทกรรมได้ถูกสร้างขึ้นมา เปรียบเสมือนช่างปั้นหม้อที่บรรจงปั้นแต่งสีและลายให้กับหม้อตามที่ช่างต้องการ ด้วยเหตุนี้เมื่อมองไอซีที

ผ่านกรอบวาทกรรม จะสามารถเห็นถึงนัยและความซับซ้อนของไอซีทีที่ มากกว่าที่จะเห็นเพียงเรื่องความหมายทั่วไป เทคโนโลยีวิชาการ หรือเพียงเทคโนโลยีอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการมองที่เป็นการวิเคราะห์ว่าไอซีทีเป็นปริณิชนของสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้น ดังนั้นประเด็นของการวิเคราะห์จึงอยู่ที่ การสืบค้นเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการสร้าง และการให้ความหมายกับวาทกรรมไอซีที ในฐานะที่รัฐเป็นผู้สถาปนาความหมายให้เป็นกับวาทกรรมหลัก และวาทกรรมรอง นอกจากนี้ยังเป็นผลิตซ้ำทางวาทกรรมไอซีทีในสังคมไทย ตลอดจนการเผยแพร่และทำให้วาทกรรมดังกล่าวมีพื้นที่ หรือยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย

บทความนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีที ที่รัฐบาลได้สร้างขึ้นให้สังคมยอมรับและสนับสนุน หรือให้ความร่วมมือ ด้วยการค้นหาและวิเคราะห์กระบวนการสร้างอย่างไร และการให้ความหมายของวาทกรรม รวมถึงอำนาจแฝงที่อยู่ในวาทกรรมที่รัฐบาลสร้างขึ้น เพื่อความชอบธรรมในการปฏิบัติและการดำเนินงานในด้านต่างๆที่รัฐบาลมองเห็นว่าสำคัญหรือจำเป็นด้วยการสร้างภาคปฏิบัติทางวาทกรรมชุดความรู้ ที่เป็นอัตลักษณ์ และการสร้างอุดมการณ์มาสนับสนุนวาทกรรมไอซีทีซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้คือ

1. พัฒนาการการใช้ไอซีทีและกระบวนการสร้างวาทกรรมของรัฐ

การศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีที ผู้วิจัยได้นำเสนอพร้อมกับพัฒนาการการใช้ไอซีทีเนื่องจากพัฒนาการการใช้ไอซีทีเป็นเหตุการณ์ทางวาทกรรม (discursive event) ที่จะทำให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นกระบวนการสร้างวาทกรรมไอซีทีในดับทได้ชัดเจนขึ้น ดังที่ Siriwong (2000) กล่าวว่าเหตุการณ์ทางวาทกรรม มีความสำคัญในภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ที่ประกอบไปด้วยเหตุการณ์ทางวาทกรรมหลายๆ เหตุการณ์ โดยเฉพาะภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่เด่นๆซึ่งผู้วิจัยนำเสนอ ดังนี้คือ

ประเทศไทยมีการตื่นตัวในด้านการนำไอซีทีมาใช้ในการพัฒนาประเทศมานาน และเห็นความสำคัญของไอซีที ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานอย่างหนึ่งในการพัฒนาประเทศ โดยเริ่มมีการกล่าวถึงครั้งแรกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ด้วยการกล่าวถึงไอซีทีในแผนพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเพิ่มคุณภาพการสื่อสารโทรคมนาคม และเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศ ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ได้ย้มาถึงบทบาทและความสำคัญของไอซีที ในการเพิ่มขีดสมรรถนะในการแข่งขันของประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้กล่าวถึงไอซีที อย่างกว้างขวางขึ้น โดยแทรกอยู่ในแนวทางการพัฒนาด้านต่างๆ แต่ยังมีได้ปรากฏเป็นแผนแม่บทอย่างชัดเจน โดยเน้นให้มีการจัดทำแผนสารสนเทศแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งประกอบด้วย อุตสาหกรรมบริการ ข้อมูลอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ อุตสาหกรรมบริการโทรคมนาคม และอุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ในส่วนที่เกี่ยวกับไอซีที จะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพและปริมาณของบุคลากรทางด้านไอซีที เพื่อผลิตบุคลากรให้เพียงพอกับความต้องการในอนาคต (Udomvitid, 1994 ; Vivek, 1992 ; & Office of the National Economic and Social Development Board, 1992) นอกจากนี้ยังกล่าวไว้ในระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ พ.ศ. 2535 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของไอซีที แผนพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารแห่งชาติ องค์ประกอบของคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการ ซึ่งประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา สมัยนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน (Prime Minister, 1992) จึงสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลเริ่มให้ความสนใจในการพัฒนาและประยุกต์ใช้ไอซีทีอย่างจริงจัง ดังนั้นตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐบาลแต่ละยุคแต่ละสมัยได้สร้างวาทกรรมหลัก วาทกรรมรอง และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมขึ้นมาโดยกำหนดไว้ในวิสัยทัศน์และมุมมองของคณะผู้บริหารรัฐบาล และบริบทของสังคมที่เปลี่ยนไปทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาคและระดับโลก ที่เปรียบเสมือนเป็นภาคปฏิบัติการทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการสร้างวาทกรรมของรัฐ และส่งผลต่อนโยบายในการพัฒนาไอซีทีของประเทศให้ก้าวหน้าไป ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของรัฐบาลแต่ละสมัยที่จะให้ความสำคัญกับไอซีทีในระดับใด มีปัจจัยอะไรสนับสนุนมากนักน้อยเพียงใด พร้อมกับสร้างวาทกรรมไอซีทีขึ้นอย่างไร และให้ความสำคัญในเรื่องใด หรือประเด็นใด ผู้วิจัยจึงนำเสนอการพัฒนาไอซีทีในประเทศไทย โดยแบ่งตามช่วงเวลาดังนี้

1.1 ช่วงเริ่มต้นของการใช้ไอซีที (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2537)

การพัฒนาไอซีทีในช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยเริ่มมีการนำคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้ในหน่วยงานภาครัฐ ในระยะแรกๆ ผู้นำของประเทศและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจและเห็นถึงความสำคัญของการใช้ไอซีที นโยบายภาครัฐในช่วงเวลาดังกล่าวยังขาดความชัดเจน ในการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการ

สื่อสาร การสร้างวาทกรรมช่วงแรกเห็นว่าไอซีที เป็นเพียง ‘เครื่องมือ’ อย่างหนึ่งเท่านั้น รัฐบาลยังไม่เห็นประโยชน์ของไอซีทีอย่างจริงจังจึงไม่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบาย และแผนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การพัฒนา และการประยุกต์ใช้ไอซีทีของประเทศไทยล่าช้าเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในทางตรงกันข้ามไอซีที มีการพัฒนาและก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นวาทกรรมที่สร้างขึ้นของ รัฐบาลพร้อมกับภาคปฏิบัติการของวาทกรรม จึงปรับเปลี่ยนไปตามมุมมองของผู้บริหาร รัฐบาลแต่ละชุด

ในช่วงแรกประมาณปี พ.ศ. 2510 การใช้คอมพิวเตอร์ในประเทศไทย ยังมีปริมาณน้อย เนื่องจากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐบาลและเอกชนยังไม่เข้าใจว่า คอมพิวเตอร์เอื้อประโยชน์อย่างไรในการทำงาน จึงให้ความสนใจน้อยที่จะนำคอมพิวเตอร์ มาใช้ Malaivongs (1997)กล่าวว่า

“ในช่วงแรกนั้นคนที่รู้เรื่องคอมพิวเตอร์ก็มีน้อย การใช้คอมพิวเตอร์ก็ ยุ่งยาก และจำนวนคอมพิวเตอร์เองก็มีจำกัด จะมีเฉพาะในหน่วยงานภาครัฐขนาดใหญ่ และจำเป็นต้องใช้งานจริงๆเท่านั้น หน่วยงานอื่นๆ แม้จะเห็นความสำคัญแต่มีข้อจำกัด ในเรื่องงบประมาณหรือไม่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐ ไม่สามารถ จัดซื้อจัดหาได้ สำหรับภาคเอกชนนั้นก็มิใช่จำนวนหนึ่งโดยเฉพาะในบริษัทที่มีวิสัยทัศน์ และมองเห็นถึงประโยชน์เท่านั้น ส่วนบริษัทขนาดเล็กและขนาดกลางเริ่มใช้มากขึ้นในระยะ หลัง”

หลังจากนั้นมีการผลิตรายการทางด้านไอซีทีเพิ่มขึ้น คนจึงได้เรียนรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของคอมพิวเตอร์มากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ เริ่มให้ความสนใจ และต้องการจัดหาคอมพิวเตอร์มาใช้ในหน่วยงานของตน โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีงบประมาณจึงทำข้อเสนอขอซื้อ หรือเช่าคอมพิวเตอร์ เช่น กรมชลประทาน กรมที่ดิน การ ไฟฟ้าฝ่ายผลิต และการไฟฟ้านครหลวง เป็นต้น” (Malaivongs ; Sophatsathit ; Fung- thongcharean ; Aoewisaiswong ; Tippiriyapong, n.d.)

รัฐบาลได้สร้างวาทกรรมคอมพิวเตอร์ในช่วงเริ่มต้น โดยมองว่า คอมพิวเตอร์เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้ทำงานเพื่อเสริม และพัฒนาปรับปรุง ประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยราชการ เนื่องจากหน่วยงานราชการต้องดำเนินงาน กับข้อมูลที่มีปริมาณมากจนเหลือวิสัยที่จะจัดการได้ด้วยมือได้ จึงต้องใช้คอมพิวเตอร์มา

ช่วยในการปฏิบัติงาน เพราะคอมพิวเตอร์มีสมรรถนะสูงมากในการเก็บรวบรวมข้อมูล คำวณ และประมวลผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว (Malaivongs, 2005) ในระยะแรกนี้เป็นการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อทดแทนเครื่องพิมพ์ดีด ส่วนใหญ่จะใช้พิมพ์เอกสาร จดหมาย รายงาน และเอกสารต่างๆ หน่วยงานที่นำคอมพิวเตอร์มาใช้ ส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติงานตามขั้นตอนเดิมซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติงานด้วยมือ เมื่อนำคอมพิวเตอร์มาใช้แล้วก็ได้เปลี่ยนวิธีปฏิบัติงานทั้งระบบให้เหมาะสม (Malaivongs ; Sophatsathit ; Fungthongcharean ; Aoewisaiswong ; Tippiriyapong, n.d.) ดังที่ National Electronics and Computer Technology Center (1996) กล่าวว่า

“คอมพิวเตอร์ไม่เพียงแต่ช่วยให้เราปฏิบัติงานวันนี้ได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้น และมีสมรรถนะสูงขึ้นเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดวิธีการทำงานอย่างใหม่ วิธีเรียนรู้อย่างใหม่ วิธีการสื่อสารและวิธีการแก้ปัญหาอย่างใหม่ ดังนั้นคอมพิวเตอร์จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดปล่อยมนุษย์จากงานที่ซ้ำซากจำเจ และน่าเบื่อ ทำให้มนุษย์มีโอกาและเวลามากขึ้น ในการทำงานที่ต้องการความสามารถของมนุษย์อย่างแท้จริง”

1.1.1 ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม

ในช่วงนี้นอกจากรัฐได้สร้างวาทกรรมว่าคอมพิวเตอร์เป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งแล้ว รัฐยังได้สร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมขึ้นโดยจัดตั้งคณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐ ให้เป็นหน่วยงานที่มาทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านการจัดหาและการจัดซื้อคอมพิวเตอร์แทนรัฐบาล ในการกำกับ ดูแลให้เป็นไปตามความต้องการของรัฐ ยืนยันได้จากคำกล่าวของ Lumdubwong (1994) รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณในขณะนั้นกล่าวว่า “การแต่งตั้งกรรมการชุดนี้ขึ้นมาเพื่อก่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงานคอมพิวเตอร์ของหน่วยงานภาครัฐ และให้เป็นไปด้วยความประหยัดและรอบคอบ ด้วยการกลั่นกรองพิจารณาโครงการจัดซื้อจัดหาระบบคอมพิวเตอร์ต่างๆ ของหน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ” (Kirtikara, 1993) เนื่องจากระบบคอมพิวเตอร์ยังเป็นเรื่องใหญ่สำหรับหน่วยงานบางกรมกอง และยังไม่เข้าใจเรื่องคอมพิวเตอร์ การนำคอมพิวเตอร์มาใช้บางครั้งจึงยังไม่เหมาะสมและขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า ในขณะที่หน่วยงานภาครัฐยังไม่สามารถใช้งานคอมพิวเตอร์ได้เต็มที่ ระบบคอมพิวเตอร์ได้มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนารูปแบบใหม่ ราคาถูกและใช้ได้ง่ายกว่า ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงจำเป็นต้องมีการสร้างแนวนโยบายและให้ผู้ที่คอยติดตามความก้าวหน้าของ

การพัฒนาคอมพิวเตอร์สมัยใหม่อยู่ตลอดเวลา เพื่อไม่ให้หน่วยราชการลดการพึ่งพิงบริษัทผู้ขาย และแสวงหาทางที่จะสนับสนุนให้หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจได้มีคอมพิวเตอร์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ช่วงพัฒนาไอซีที (พ.ศ. 2538-พ.ศ. 2543)

ช่วงนี้รัฐได้มีมุมมองใหม่ที่มีต่อการใช้อีซีทีให้กับหน่วยงานภาครัฐ และการพัฒนาไอซีทีของประเทศ โดยได้มองเห็นถึงความสำคัญและบทบาทของไอซีทีที่มีต่อการพัฒนา และศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงวาทกรรมใหม่พร้อมกับสร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมเด่นๆขึ้นมามากมายกิจกรรม ทั้งเพื่อกระตุ้นให้เกิดการใช้อีซีทีในหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังกระตุ้นให้ภาคเอกชน ตลอดจนถึงประชาชนในประเทศได้มองเห็นถึงความสำคัญของไอซีทีด้วย Computer Magazine Editor (1995) กล่าวว่า “ถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยควรจะหันมาพัฒนาและสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากไอซีที ให้จริงจังมากกว่าที่ทำในอดีต” ด้วยเหตุนี้รัฐจึงได้สร้างวาทกรรมขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงในสภาพปัจจุบันเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามที่มุ่งหวัง เพื่อที่จะใช้อีซีทีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุกด้านและศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ Wattana (1997) ได้กล่าวไว้ใน “รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ” ว่า “คอมพิวเตอร์ได้กลายเป็นส่วนประกอบสำคัญของการปฏิบัตินโยบายมาเป็นลำดับ และได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียุคปัจจุบัน ทำให้ความสามารถของคอมพิวเตอร์สูงขึ้น การจัดหาง่ายขึ้น ราคาถูกลง อีกทั้งผู้ใช้งานไม่ว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ภาครัฐหรือเอกชน ก็มีความรู้ความชำนาญและความสนใจใช้งานคอมพิวเตอร์เป็นอย่างมาก ทำให้การใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ในประเทศไทยเติบโตอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นปริมาณการติดตั้ง ค่าใช้จ่ายงบประมาณ บุคลากร และระเบียบวิธีการจัดหาเครื่องคอมพิวเตอร์ในหน่วยงานภาครัฐก็มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงไปมาก”

ช่วงเวลานี้รัฐได้มองเห็นถึงความสำคัญและบทบาทของไอซีทีที่มีต่อการพัฒนา และศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ จึงได้สร้างวาทกรรมขึ้นใหม่โดยให้ความสำคัญและสนับสนุนการใช้อีซีทีที่เพิ่มมากขึ้น ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และในระดับประชาชน โดยสร้างวาทกรรมว่าไอซีทีคือ ‘เครื่องมือในการพัฒนาประเทศทุกด้าน’ และ ‘สร้างศักยภาพในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศ’ หากได้มีการนำไอซีทีมาประยุกต์ใช้ในทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง เพราะไอซีทีเป็นเสมือนเครื่องจักรที่ขับเคลื่อนให้

ทุกสิ่งทุกอย่างที่มากเกี่ยวข้องด้วยได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว (Malaivongs, 1996) ดังที่ Kamlung-ek(1995)กล่าวว่า

“ไอซีทีมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ในการบรรเทาความเหลื่อมล้ำ ในสังคม และในการสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ประเทศไทยในการแข่งขันระดับนานาชาติ เทคโนโลยีสารสนเทศในความเข้าใจของผมก็คือ เทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชน บางครั้งก็ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตโดยตรง เช่น ช่วยในการรักษาพยาบาล ผู้ป่วยมีมาตรฐานสูงขึ้น บางครั้งก็ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิตทางอ้อม เช่น ช่วยให้พี่น้องเกษตรกร มีข้อมูลครบถ้วนแม่นยำมากขึ้น ทำให้สามารถตัดสินใจและวางแผนการเพาะปลูกหรือ ขายสินค้าเกษตรได้ดีขึ้น ซึ่งในที่สุดก็ส่งผลให้มีรายได้และชีวิตที่ดีขึ้นในความเข้าใจของผม ผมคิดว่าเทคโนโลยีสารสนเทศนั้นก็คือ เทคโนโลยีที่พัฒนาให้เราได้มีความสะดวกในการปฏิบัติงาน ในด้านคุณภาพของชีวิตซึ่งหลายอย่างที่เรทำได้รวดเร็ว กว้างขวางและเราพัฒนาไปได้มากทีเดียว การปฏิบัติงานของเรานั้นรุดหน้าไปอย่างมากมาจนขณะนี้ ผมมีความรู้สึก ถ้าเราช้าไปสักเพียงปีเดียวจะไม่ทันเลยในเปลี่ยนแปลงของโลก ด้านนี้ ด้วยเหตุนี้ผมเองจึงได้พยายามทุกอย่าง ทุกวิถีทาง สนับสนุน ส่งเสริมให้รัฐบาล เข้ามาผลักดันในเรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น”

ในช่วงนี้รัฐบาลจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ และต่อมาก็เปลี่ยนชื่อเป็น ‘คณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติขึ้นมาแทนคณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐ’เพื่อสร้างกลไกในการกำกับดูแล ดังที่ Board of the National Information Technology Development (1994-1995a) กล่าวไว้ใน IT Review ว่า

“รัฐบาลสมัย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของไอซีทีว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และได้แต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติขึ้น ในปี 2535 โดยให้ทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดการใช้ไอซีทีทั้งในภาครัฐบาล และภาคเอกชนในการพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติอารยประเทศ”

1.2.1 ภาคปฏิบัติการของวาทกรรม

รัฐบาลได้ตระหนักถึงปัญหาสำคัญที่มีผลต่อการชะลอการพัฒนาทางด้านไอซีทีของประเทศ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนบุคลากร และความล่าช้าทางด้าน การวิจัยและพัฒนา เป็นต้น รัฐจึงมองเห็นว่าควรจะมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาเพื่อทำ หน้าที่ในการพัฒนาไอซีทีของประเทศโดยตรง (Thajchayapong ; Thuvasethakul ; Fungthongcharean, 1994) จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และ คอมพิวเตอร์แห่งชาติ (National Electronics and Computer Technology Center : NECTEC หรือเนคเทค) ในปี พ.ศ. 2529 Ruengvisesh and Changkrom (1997) ได้กล่าวถึงบทบาทช่วงแรกของเนคเทคคือการเป็นแหล่งให้ทุนวิจัยทางการพัฒนา เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ ด้วยการมุ่งให้การสนับสนุนโครงการวิจัยที่มี ศักยภาพในการใช้งานหรือมีศักยภาพเชิงพาณิชย์ โดยเน้นการดำเนินงานในลักษณะของ ไตรภาคี ระหว่างเนคเทค นักวิจัย และผู้ประกอบการเอกชน ซึ่งการทำงานในลักษณะเช่นนี้ เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยพัฒนาของ นักวิจัยตามมหาวิทยาลัยต่างๆที่เนคเทคให้การสนับสนุน รวมถึงการให้ข้อเสนอแนะที่เป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการนำต้นแบบที่ทำสำเร็จแล้วไปผลิตออกสู่ตลาด ซึ่งเป็นมิติใหม่ของการร่วมมือระหว่างนักวิชาการ ภาครัฐ และภาคเอกชน

การจัดตั้งเนคเทค จึงเป็นภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่รัฐบาลต้องการ ให้เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาไอซีทีโดยตรง ตามวิสัยทัศน์ที่ว่า “องค์กร วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ โทรคมนาคม และสารสนเทศ เพื่อ เศรษฐกิจที่แข็งแกร่งและสังคมภูมิปัญญา” จึงเป็นการสร้างอำนาจอันชอบธรรมในฐานะ ที่เป็นหน่วยงานภาครัฐที่จะชี้ให้เห็นถึงกิจกรรมและโครงการต่างๆที่เกี่ยวกับไอซีทีว่า เป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศและสร้างศักยภาพในการแข่งขัน หลายๆกิจกรรมจึงมีการ ประชาสัมพันธ์โครงการให้สังคมไทยรับทราบในวงกว้าง เพื่อให้คนไทยได้สัมผัสถึงบทบาท ของไอซีทีด้วยภาพฝัน หรืออุดมการณ์ที่จะเห็นประเทศไทยในอนาคตที่สดใส มีคุณภาพ ชีวิตที่ดี

นอกจากนี้รัฐบาลได้สร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมอีกหลากหลาย เช่น ผ่านการถ่ายทอด ปลูกฝัง ด้วยโครงการกิจกรรมปีแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศไทย หรือ IT Year ด้วยคำขวัญดอกหญ้าให้กับสังคมไทยในวลีที่ว่า “เทคโนโลยีสารสนเทศก้าวไกล

ประเทศไทยก้าวหน้า ข้อมูลข่าวสารพัฒนา เพิ่มคุณค่าชีวิตไทย” (Board of the National Information Technology Development 1994-1995a) เพื่อประชาสัมพันธ์ให้สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของไอซีที พร้อมกับผ่านการผลิตซ้ำ และตอกย้ำโดยผ่านนโยบายไอที 2000 เพื่อเป็นกลไกของรัฐที่จะสร้างความชอบธรรม และความร่วมมือทุกภาคส่วนให้ปฏิบัติตามนโยบายและวิสัยทัศน์ที่รัฐได้สร้างขึ้น เป็นเสมือนเข็มทิศชี้้นำในการพัฒนาไอซีทีของประเทศให้ก้าวหน้าและมีศักยภาพตามเจตนาที่รัฐต้องการ หากมองให้ลึกซึ้งจะเห็นถึงอำนาจที่รัฐเป็นผู้สร้างขึ้นมาครอบงำ และช่วงชิงความเป็นเจ้าด้วยวลีที่สวยหรูที่เรียกว่าวิสัยทัศน์ไอที และชุดความรู้ชุดหนึ่งที่เรียกว่านโยบายไอที 2000 ที่จะทำให้หน่วยงานภาครัฐและสังคมต้องรับฟังและปฏิบัติตามอย่างเชื่องๆ โดยไม่มีข้อแม้ ด้วยระบบการสั่งการ ดังที่ Thajchayapong; Thuvasethakul; Fungthongcharean, (1994) ได้กล่าวว่าการที่จะพัฒนาไอซีทีและให้เกิดการแพร่กระจายของการใช้นั้น มิใช่เกิดด้วยกลไกของตลาดแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องอาศัยการชักนำจากรัฐบาลด้วยนโยบายและมาตรการต่างๆ ทั้งในส่วนของนโยบายทางเทคโนโลยี และการส่งเสริมอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการร่วมมือจากภาคเอกชนซึ่งจะเป็นจักรกลสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนา Malaivongs (1995) กล่าวสนับสนุนว่าการพัฒนาไอซีทีของประเทศไทยรัฐบาลจะต้องพิจารณาหรือมอบหมายให้มิหนว่งงานพิจารณานโยบายเกี่ยวกับไอซีทีอย่างจริงจังครอบคลุมงานทุกกระทรวง

1.3 ช่วงปัจจุบันของการพัฒนาไอซีที (พ.ศ. 2544-)

ช่วงปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของไอซีทีมากขึ้นกว่าในอดีต และมองเห็นจุดอ่อนหรือข้อผิดพลาดในการสร้างวาทกรรม และภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่เกิดจากวิสัยทัศน์และนโยบายที่ผ่านมา ส่งผลต่อการพัฒนาและการประยุกต์ใช้ไอซีทีของประเทศที่ยังไม่พัฒนาตามที่มุ่งหวัง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านคือ สิงคโปร์ และมาเลเซีย ตลอดจนถึงเวียดนามที่กำลังจะนำหน้าประเทศไทย จึงทำให้รัฐบาลต้องสร้างวาทกรรมไอซีทีขึ้นใหม่เพื่อรองรับกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่น่าเป็นห่วงและท้าทายต่อกระแสโลก ดังที่ Koanantakool and Guntasopatr (2001) กล่าวถึงความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาไอซีที เนื่องจากกระแสของการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งได้แก่การเปลี่ยนแปลงทางการการค้า การเงิน และการผลิต ตลอดจนการเกิดเทคโนโลยีใหม่ๆ ขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปิดเสรีทางการค้า ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเป็นทั้งโอกาสหรือ

ภัยคุกคามต่อการพัฒนาประเทศไทย ดังนั้นประเทศไทยมีความจำเป็นต้องรู้เท่าทันและปรับทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อให้สอดคล้องและก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การมุ่งเน้นไปสู่ระบบเศรษฐกิจใหม่ของประเทศไทย คือการพัฒนาไอซีทีให้สอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมไทย เพื่อมุ่งหวังให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันและร่วมมือได้บนพื้นฐานการพึ่งตนเอง ตลอดจนพัฒนาสังคมไทยสู่ 'สังคมที่เข้มแข็งและมีคุณภาพ' ใน 3 ด้านคือ การเป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมमानन्दและเอื้ออาทรต่อกัน

วาทกรรมไอซีทีที่ช่วงนี้รัฐบาลมองว่าไอซีทีคือปัจจัยหลักในการพัฒนาและศักยภาพในการแข่งขันทุก ๆ ด้าน และต้องการใช้ไอซีทีเป็นอาวุธหรือเครื่องมือที่มีพลังอย่างมหาศาลที่จะช่วยให้ประเทศได้ลุล่วงเป้าหมายในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นรัฐจึงสร้างวาทกรรมหลัก และวาทกรรมรองขึ้นมาหลายชุดความคิด ตามเจตนารมณ์และนโยบายของรัฐที่ต้องการให้สังคมรับรู้และยอมรับวาทกรรมนั้นๆ พร้อมกับได้สร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่หลากหลายเพื่อสนับสนุนวาทกรรมและชุดความคิดหนึ่ง ๆ หรือหลายชุดความคิด เพื่อให้การดำเนินงาน และยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่รัฐได้วางไว้สามารถบรรลุตามเป้าหมาย หรือเจตนารมณ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น วาทกรรมที่สำคัญๆ ที่รัฐได้สร้างขึ้นในช่วงนี้คือ "ไอซีทีคือเครื่องมือในการพัฒนา" โดยไอซีทีที่ไอซีทีที่ช่วยเพิ่มหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านเศรษฐกิจ

รัฐบาลได้มองเห็นบทบาทและความสำคัญของไอซีทีที่นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐและภาค เอกชน ไอซีทีที่มีความจำเป็นอย่างมากที่จะขาดเสียไม่ได้ในการหน่วยงานที่จะนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ ดังที่ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้แถลงต่อรัฐสภาว่า

"จะนำไอซีทีมาเอื้อประโยชน์และแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ครอบคลุมแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง การบริหารกิจการบ้านเมืองและการบริการให้ความสะดวกแก่ประชาชนเท่าเทียมกันทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการใช้ไอซีทีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนและนำสังคมไปสู่สังคมฐานความรู้ต่อไป" (สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มงานข้อมูลสารสนเทศและการสื่อสาร, 2548) และยังคงกล่าว "ไอซีที คือหัวใจสำคัญที่ทุกองคค์ของประเทศไทย ต้องปรับตัวเองทั้งหมด ภาคเอกชน ภาครัฐ และภาควิชาการ แล้วต่อเชื่อมรากไปยังชนบทเพื่อให้การลดช่องว่าง

ความยากจนให้มากที่สุด จะสังเกตได้จากการวางนโยบายจะเริ่มตั้งแต่การใช้อินเทอร์เน็ตในสถานการศึกษา การปรับ e-government และการสร้างความผืนถึงเรื่องของ e-citizen” (Wongwean, 2003)

นอกจากนี้จากการประชุมเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนาไอซีที ของ National Information Technology Committee Secretariat (2002) พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้กล่าวถึงเป้าประสงค์ในภาพรวมของการพัฒนาไอซีทีว่าต้องการเห็นไอซีทีเป็นอุปกรณ์สำคัญในการบริหารจัดการทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ในกรอบนโยบายไอที 2010 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของนโยบายจะมองเห็นวาทกรรมชัดเจนถึงเป้าหมายของรัฐบาลว่า

“เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการใช้ไอซีทีเป็นเครื่องมือพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายในการเลื่อนสถานภาพของประเทศไทยจากประเทศ ในกลุ่มผู้ตามที่มีพลวัตอันดับต้นๆ ไปสู่ประเทศในกลุ่มประเทศที่มีศักยภาพเป็นผู้นำอันดับต้นๆ”

รัฐได้ให้ความสำคัญและสร้างวาทกรรม โดยมองว่าไอซีทีช่วยเพิ่มขีดความสามารถทางด้านเศรษฐกิจและการแข่งขันทางด้านธุรกิจ ดังคำกล่าวของ (Leekpai, 1999) นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นในพิธีเปิดสัมมนาเรื่อง ‘กฎหมายพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์: นวัตกรรมทางกฎหมายที่จำเป็นและเร่งด่วนแห่งสังคมไทย’ เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ณ หอประชุมมหิศร อาคารไทยพาณิชย์ปาร์คพลาซ่า กรุงเทพฯ ได้กล่าวว่า

“เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าในปัจจุบันไอซีทีได้พัฒนาไปอย่างมาหยุดยั้งทุกประเทศล้วนให้ความสำคัญกับนวัตกรรมด้านนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไอซีทีมาใช้ภาคธุรกิจและการค้าระหว่างประเทศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการผลิตสินค้าและการบริการให้มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้น และเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างรวดเร็ว และเนื่องจากประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาการส่งออกสินค้าเป็นสำคัญ การพัฒนาระบบไอซีทีให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับต่างประเทศจึงมีส่วนสำคัญยิ่งในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในตลาดโลก”

ในช่วงนี้รัฐบาลได้มองเห็นปัญหาในการพัฒนาไอซีที ของประเทศที่ผ่านมา ซึ่งเกิดจากสาเหตุหลายประการ แต่ที่สำคัญก็คือยังขาดหน่วยงานหลักที่จะผลักดันทางด้านนโยบาย และวางยุทธศาสตร์ไอซีทีของประเทศ รัฐบาลจึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นเป็นร่างทรงรับมาติดชอบโดยตรง คือกระทรวงไอซีที ขึ้นเมื่อวันที่ 3

ตุลาคม พ.ศ. 2545 Kunsriraksakun, (2004) กล่าวว่า ด้วยวิสัยทัศน์ของนายกรัฐมนตรีที่เล็งเห็นความสำคัญของการนำไอซีทีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศ จึงทำให้เกิดกระทรวงไอซีทีขึ้น เพื่อเป็นเจ้าภาพในการผลักดัน กำหนดแนวนโยบาย และวางยุทธศาสตร์การพัฒนาทางด้านไอซีทีของประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากที่รัฐบาล และกระทรวงไอซีทีพยายามขับเคลื่อนไอซีทีให้เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของประเทศ จึงก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงและเกิดโครงการต่างๆ ขึ้นมากมายในสังคมไทย เช่น โครงการ คอมพิวเตอร์เื้อออาทร โครงการอินเทอร์เน็ตตำบล เป็นต้น ทั้งนี้ก็นำพาประเทศ ไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำการเข้าถึงไอซี ทีระหว่างสังคมเมืองและชนบท เป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน และนำไปสู่ ความสามารถแข่งขันทางด้านเทคโนโลยีกับนานาประเทศ ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในการ สร้างความเข้มแข็งของชาติ กระทรวงไอซีทีถือเป็นกระทรวงใหม่ที่ถือกำเนิดขึ้นพร้อมกับ กับโครงสร้างระบบราชการใหม่ และเป็นจุดเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของวงการไอซีที ในประเทศไทย กระทรวงไอซีทีจะเป็นศูนย์รวมของเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศของหน่วย งานรัฐทั้งหมด เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมควบคู่กันไป (Shinawatra, 2002) นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้กล่าวถึงนโยบายและทิศทางการพัฒนา ไอซีทีในประเทศไทย ในการประชุมปฏิบัติการเรื่อง 'ยุทธศาสตร์การพัฒนาเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร' ที่ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2545 ได้กล่าว ถึงนโยบาย และเสนอแนวทางการพัฒนาไอซีทีไทยในอนาคต และความจำเป็นที่จะต้อง จัดตั้งกระทรวงไอซีทีว่า

“ผมขอถือโอกาสนี้เล่าถึงที่มาว่า ทำไมผมต้องการให้มีกระทรวงไอซีที ความจริงแล้วเมื่อกกล่าวถึงไอซีที โดยความใหญ่หรือขนาดของมันอาจไม่ถึงกับต้องมี กระทรวง แต่ความสำคัญนั้นยิ่งกว่าความเป็นกระทรวง เพราะโลกข้างหน้ามันทุกอย่าง จะวนเวียนอยู่ตรงไอซีที ความรู้ทุกอย่างจะผสานเข้ากับความรู้ด้านคอมพิวเตอร์และการ สื่อสารเป็นส่วนใหญ่ ในชีวิตประจำวันอินเทอร์เน็ตทำให้ชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไปมาก วิธี การสื่อสาร วิธีการบริโภค หรือวิธีการเรียนรู้เปลี่ยนไป ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีการ จัดระเบียบระบบ จัดกระบวนการที่จะใช้ประโยชน์กับการใช้ไอซีที ดังนั้นกระทรวงใหม่จึง เป็นกระทรวงที่ต้องรวบรวมแนวความคิดของการใช้ไอซีทีให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเผื่อแผ่ไปสู่ส่วนอื่นไปให้ได้มากที่สุด โดยเฉพาะส่วนที่เป็นรากฐานของประเทศ ผมขอ

เรียนว่าผมพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนนโยบาย พร้อมที่จะตั้งหน่วยงานหรือปรับปรุงหน่วยงาน เพื่อรองรับกับสิ่งที่เปลี่ยนไปของโลกวันนี้”

1.3.1 ภาควิชาการของวาทกรรม

รัฐบาลได้มีการจัดทำ นโยบายไอที 2010 ซึ่งเป็นทั้งการผลิตซ้ำทางวาทกรรม เพื่อตอกย้ำให้สังคมได้ซึมซับวาทกรรมหลัก และยังเป็นภาควิชาการของวาทกรรม ด้วยคณะกรรมการเทคโนโลยีสารสนเทศแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงองค์ประกอบทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และความสำคัญที่จะต้องมีนโยบายไอซีทีที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทั้งในและต่างประเทศ จึงได้จัดทำกรอบนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศในระยะที่สอง ซึ่งจะครอบคลุมเวลา 10 ปี (พ.ศ.2544-2553) ดังที่ Koanantakool (2002) ได้กล่าวไว้ในคำนำของกรอบนโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ระยะ พ.ศ. 2544-2553 ของประเทศไทยว่านโยบายไอที 2010 ถือได้ว่าเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาไอซีทีในก้าวต่อไปของประเทศที่กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เกี่ยวกับไอซีทีของหน่วยงานต่อไป และเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของ ไอที 2000 โดยเน้นการพัฒนาด้านไอซีทีใน 5 สาขา ได้แก่ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาครัฐ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคการพาณิชย์ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคการศึกษา การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในภาคสังคม รวมไปถึงการเสริมสร้างอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้มีขีดความสามารถและความเข้มแข็งมากขึ้นโดยมีความสอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ให้ประเทศไทยได้พึ่งตนเองด้านเทคโนโลยีมากขึ้น เพื่อทดแทนการซื้อเทคโนโลยี โดยมีพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคนให้ มีคุณภาพเพียงพอในทุกระดับการศึกษา มีการใช้ไอซีทีมาประยุกต์ใช้กับงานด้านต่างๆ ของประเทศ เช่น ด้านเกษตร สิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรม พลังงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษา การบริหารจัดการ การสนับสนุนคนพิการ ความมั่นคงของประเทศ

Wangpipatwong (2004) มองว่า “นโยบายไอที 2010 ในช่วงที่ผ่านมาจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการพัฒนาระบบไอซีทีของประเทศไทยมีกรอบที่แน่ชัด ส่งผลให้แนวทางในการพัฒนาของหน่วยงานต่างๆดำเนินไปภายใต้กรอบอย่างชัดเจน นอกจากนี้โครงการต่างๆด้านไอซีทียังถูกจัดทำขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการนำเสนอข่าวสารเชิง

ประชาสัมพันธ์ก็ทำให้เกิดการตื่นตัวในด้านไอซีทีในหมู่ประชาชนค่อนข้างมาก ระบบไอซีทีในประเทศไทยจึงมีการพัฒนาขึ้นอย่างก้าวกระโดด”

นอกจากนี้รัฐบาลได้สร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมอีกหลากหลายด้วยการครอบงำและซึมซับ โดยผ่านโครงการไอซีทีชุมชน ต้องการให้ชุมชนรากหญ้าได้ใช้ไอซีทีเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูลและสารสนเทศทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและแหล่งสารสนเทศอื่นๆเพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนชนบท ดังรายงานข่าวเรื่อง ‘กระทรวงไอซีที เปิดศูนย์ไอซีที ชุมชนครบ 40 แห่งตามเป้าปี 51’ (2551) นายสือ ล้ออุทัย ปลัดกระทรวงไอซีทีได้กล่าวว่า “ศูนย์เรียนรู้ไอซีที ชุมชนที่กระทรวงฯ ได้ไปจัดตั้งทั้ง 40 แห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดให้คนในชุมชนได้เข้ามาใช้บริการ ศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านสื่อ คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต รวมทั้งสามารถต่อยอดไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ภูมิปัญญาระหว่างชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อส่งเสริมรายได้ สร้างอาชีพ และพัฒนาคุณภาพชีวิต” (Ministry of Information and Communication Technology, 2008) ส่วนโครงการอินเทอร์เน็ตตำบล รัฐต้องการให้ชุมชนชนบทได้ใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเท่าเทียมกับชุมชนเมือง ดังที่ Wongsumate (2003) กล่าวว่าอินเทอร์เน็ตตำบลจึงเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเผยแพร่ข้อมูลตำบล ทั้งในส่วนของการนำเสนอข้อมูลทั่วไป สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในแต่ละตำบล รวมทั้งข้อมูลกลุ่มอาชีพและผลิตภัณฑ์เด่นๆที่มาจากตำบลต่างๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้ประชาชนยังสามารถใช้อินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับทั้งตนเองและชุมชนได้ รวมไปถึงโครงการคอมพิวเตอร์ไอซีทีเพื่อคนไทย หรือที่คนไทยรู้จักในชื่อ ‘คอมพิวเตอร์เอื้ออาทร’ เป็นการจำหน่ายเครื่องคอมพิวเตอร์ราคาถูกกว่าท้องตลาด ให้กับคนที่ด้อยโอกาสโดยเฉพาะคนในชนบทเพื่อเป็นการลดช่องว่างทางสังคมระหว่างคนมีกับไม่มีคอมพิวเตอร์

2. การใช้อำนาจในการสถาปนาวาทกรรมไอซีที

รัฐได้ใช้รูปแบบของอำนาจที่แบบยลและชอบธรรมในการสถาปนาวาทกรรมไอซีทีขึ้นในสังคมไทยให้มีพื้นที่และดำรงอยู่ และได้รับการยอมรับ ด้วยการอ้างถึงวาทกรรมการพัฒนาที่ผูกโยงกับให้สังคมรับรู้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ด้วยการสร้างอุดมการณ์ หรืออุดมคติ เข้ามาครอบงำสังคมไทย ให้คนไทยตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาไอซีที และเกิดการยอมรับ สบายยอม โดยไม่มีข้อแม้ ที่เปรียบเสมือนเป็นการ

ถักทอหรือปั้นแต่งให้สังคมไทยมีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงไอซีที หากต้องการก้าวสู่สังคมที่เรียกว่า ‘การพัฒนา’ การทำให้สังคมไทยเชื่อว่าไอซีทีคือการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงระบบความรู้ อำนาจ และความจริง ที่ทำให้สังคมไทยเกิดการสยบยอม และเชื่อฟังอย่างว่านอนสอนง่าย ด้วยการสร้างอุดมการณ์ให้คนไทยหลงเคลิ้มตามไปกับคำว่า ‘การพัฒนาและความทันสมัย’ ซึ่งสอดคล้องกับ Fairclough (1992) มีความเชื่อว่าวาทกรรมทุกวาทกรรมมีอุดมการณ์แฝงอยู่ตราบเท่าที่วาทกรรม หรือภาคปฏิบัติการของวาทกรรมนั้นได้สร้างความหมาย (significations) ซึ่งนำไปสู่การรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ไอซีทีในฐานะที่เป็นวาทกรรมเพื่อการพัฒนาประเทศตามความหมายของรัฐบาลที่รัฐสร้างขึ้นในสังคมไทยจึงเป็นการนำเสนอสภาพของการเปลี่ยนแปลงประเทศให้สังคมยอมรับถึงบทบาทและความสำคัญ และตอกย้ำว่านี่คือทางเลือกที่ดีที่สุดไม่มีทางเลือกอย่างอื่น รัฐบาลในฐานะเป็นผู้บริหารประเทศต้องการก้าวไปสู่ความสำเร็จของประเทศและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย เป็นการสร้างอุดมคติให้กับสังคมไทย วาทกรรมไอซีทีจึงเป็นคำตอบที่คนในสังคมไทยซึมซับและคล้อยตาม จนเป็นอำนาจอันชอบธรรมให้รัฐบาลได้ดำเนินการไปตามที่ได้สร้างวาทกรรมขึ้นมา หากมองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดูเหมือนว่ารัฐบาลทุกยุคทุกสมัยต่างได้อ้างความชอบธรรมในการสร้างวาทกรรมโดยใช้คำว่า ‘การพัฒนา’ อยู่เสมอ เพียงแต่เปลี่ยนรูปร่างหน้าตา หรือร่างทรงของคำว่าพัฒนาเท่านั้น เช่น สร้างถนน ไฟฟ้า สร้างเขื่อนเก็บน้ำ ตลอดจนถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาอุตสาหกรรม และยังคงนำมาใช้กับการพัฒนาทางด้านไอซีที โดยอ้างเพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิต ในระดับปัจเจก รวมไปถึงการพัฒนาในภาพรวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และอุตสาหกรรม โดยอยู่บนหลักการพัฒนาผ่านทางไอซีทีที่แทน ดังนั้นคำว่า ‘พัฒนา’ จึงเป็นความชอบธรรมของรัฐที่จะสร้างวาทกรรมขึ้นเพื่อเผยแพร่ ตรึง ตอกย้ำ และครอบงำสังคมไทยโดยผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรมต่างๆ

การสถาปนาให้ไอซีทีเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศจึงเป็นวาทกรรมหลัก โดยผูกโยงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นวาทกรรมต่างๆ แม้จะอ้างด้วยเนื้อหาใดก็ตามแต่สุดท้ายเป้าหมายคือการพัฒนาประเทศนั่นเอง เช่น คอมพิวเตอร์คือเครื่องมือเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ไอซีทีคือศักยภาพในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ ไอซีทีช่วยเพิ่มหรือยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นต้น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ววาทกรรมไอซีทีก็เป็นเพียงร่างทรงของวาทกรรมการพัฒนานั่นเอง เพียงแต่ใช้ความแยบยลของกลไกทาง

วาทกรรม ทำให้สภาพของ วาทกรรมไอซีทีผูกติดกับเรื่องของการพัฒนาประเทศ สังคม คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีที่สะดวกสบาย และทันสมัย ด้วยการสร้างอุดมคติให้สังคมไทยยอมรับและฝืนร่วมกันกับรัฐ

3. การสร้างอัตลักษณ์ของไอซีที

ไอซีทีที่นอกจากเป็นวาทกรรมหลักและวาทกรรมรอง ที่ถูกสร้างให้ได้รับการยอมรับในสังคมแล้ว การสร้างอัตลักษณ์ให้กับไอซีทีก็เป็นอีกชุดความรู้หนึ่งที่ทำให้ไอซีทีสามารถมีพื้นที่ และดำรงอยู่ในสังคมได้ โดยสร้างความหมายที่เป็นนัยให้สังคมมองเห็นหน้าตาของไอซีที ที่ทำให้ผู้คนได้ซึมซับ และครอบงำเข้าไปในสำนึกของการรับรู้ ที่ไม่สามารถโต้แย้ง หรือขัดแย้งได้ เป็นการครอบด้วยอุดมการณ์ที่แยบยล อัตลักษณ์ของไอซีทีจึงถูกสร้างให้สังคมมองเห็นว่าเป็นเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง จนสังคมต้องตามให้ทัน เป็นเรื่องของความทันสมัยโก้หรู รวมไปถึงประสิทธิภาพในการทำงานในการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว ความสามารถในการติดต่อเชื่อมโยงสื่อสารกันทั่วโลก ซึ่งอัตลักษณ์ของไอซีทีที่เหล่านี้เป็นการถูกครอบงำผ่านระบบทุนนิยมที่ผูกโยงกับระบบเศรษฐกิจจนยากที่จะบอกได้ว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ที่ตกอยู่กับใครคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มบุคคล หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นกระแสที่สังคมรับรู้และซึมซับอย่างสยบยอมต่ออำนาจของไอซีที

4. การสร้างอุดมการณ์แห่งการพัฒนาสู่ความทันสมัย

การพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย เป็นอุดมการณ์ที่รัฐได้สร้างขึ้นให้สังคมไทยได้ซึมซับ รับรู้มาทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการสร้างความชอบธรรมด้านอำนาจของรัฐที่จะสร้างวาทกรรมเพื่อเข้ามาครอบงำ ดองย้ำ ให้คนไทยเกิดการยอมรับ ฝืนกลางวันไปกับภาพฝันอุดมคติที่รัฐสร้างขึ้น ด้วยการให้เห็นว่า ไอซีทีมีบทบาทและความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคมให้อยู่ดีกินดี จากอดีตที่เคยมีคำขวัญว่า 'น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ' (นเรศวร วงศ์สุวรรณ, 2547) ก็เปลี่ยนมาเป็นคำขวัญที่สวดยหรูเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของไอซีทีว่า 'เทคโนโลยีสารสนเทศก้าวไกล ประชาชาติไทยก้าวหน้า ข้อมูลข่าวสารพัฒนา เพิ่มคุณค่าชีวิตไทย'

สังคมไทยจึงมีความคุ้นชินและสัมผัสโลกทัศน์ของไอซีทีจากปัจจัยการสนับสนุนจากภาครัฐที่มีนโยบายให้สังคมไทยเห็นความสำคัญและบทบาทของไอซีทีโดยกลวิธีที่แยบยล ด้วยกิจกรรมและโครงการต่างๆ พร้อมกับการผลิตซ้ำทางวาทกรรม

ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีการนำคอมพิวเตอร์และไอซีทีเข้ามาใช้ในหน่วยงาน ก่อให้เกิดการยอมรับ ตื่นตัว ถูกครอบงำ และเกิดการปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยี จึงทำให้วาทกรรมด้านบทบาทของไอซีทีได้แผ่ขยายอำนาจและอิทธิพลเข้าไปทุกภาคส่วนของสังคมไทย พร้อมกัดกันและเบียดขับเครื่องมือในอดีตให้กลายเป็นสิ่งล้าสมัย เช่น เครื่องพิมพ์ดีด และกล้องถ่ายภาพรูปแบบฟิล์ม เป็นต้น ผลที่ตามมาก็คือคอมพิวเตอร์และไอซีทีกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของสังคมไทย ที่ทุกคนหันมาพึ่งเทคโนโลยีว่าเป็นเครื่องมือที่ทันสมัย สามารถนำมาใช้กับงานทุกประเภท จึงทำให้เห็นว่าแรงกระเพื่อมจากการสร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรมของรัฐมีอิทธิพลและบทบาทอย่างมากให้สังคมได้ยอมรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และไอซีที ด้วยการถูกรอบคอบความคิดและโลกทัศน์ว่าคอมพิวเตอร์และไอซีทีเป็นเครื่องมือที่ทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Foucault (1981) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการใช้อำนาจของภาคปฏิบัติการของวาทกรรมที่สามารถเข้าไปสร้างทัศนคติ ความคิด ให้สังคมเกิดการยอมรับและปฏิบัติตาม

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิเคราะห์กระบวนการสร้าง ทำให้มองเห็นแนวทางที่รัฐได้สร้างวาทกรรมไอซีที โดยผ่านภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ด้วยการสร้างชุดความรู้ในการให้ความหมาย อัตลักษณ์ และอุดมการณ์ ทางด้านไอซีทีที่มีผลต่อการดำรงอยู่และยอมรับในสังคมไทย ด้วยการใช้อำนาจที่แยบยล จนสังคมไทยยอมรับโดยดุษฎี ไม่มีข้อกังขา หรือเคลือบแคลงสงสัย ก่อให้เกิดการตื่นตัว และมองเห็นว่าไอซีทีเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน สร้างความทันสมัย และศักยภาพในการแข่งขัน จากผลการวิจัยที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าหากสังคมไทยต้องการสร้างชุดความรู้ หลักการ หรือแนวความคิดใดๆก็ตามให้สังคมไทยเกิดการยอมรับ หรือปฏิบัติตาม จะต้องสร้างภาคปฏิบัติการของวาทกรรม ด้วยการสร้างความหมาย อัตลักษณ์ และอุดมการณ์ให้เกิดขึ้นโดยผ่านอำนาจ และความชอบธรรมที่แยบยล อย่างไม่รู้ตัว ให้สังคมได้มองเห็นถึงคุณค่า บทบาทและความสำคัญ ของสิ่งที่สร้างขึ้นจนสังคมเชื่อว่าเป็นจริง ก็จะทำให้เกิดการยอมรับของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Alumanah, J. N. E. (2005). **Access and use of information and communication technology for the African girl-child under cultural impediments.** Retrieved May15, 2008, from <http://delivery.acm.org/10.1145/1120000/1117430>.
- Bako, R. K. (2007). **Information society discourse in Romania: Role modeling western factors.** Retrieved June 13, 2008, from <http://www.mngt.waikato.ac.nz/ejrot/cmsconference/2007/proceedings/criticalivewsacrosscultures/bako.pdf>.
- Board of the National Information Technology Development.(1994-1995a). Exchange information electronically.(In Thai).**IT Review**, 2(-6), 1-12.
- Boonmaratna, W. (2004, September3).**Postmodern.**(In Thai).Thaipost, P. 18.
- Bouwman, H. & van der Duin, P. (2003). Technological forescasting and scenarios matter.**Foresight**, 5(4), 8-19.
- Chigona, W.; Mjali,P. &Denzl, N. (2006). **Role of ICT in national development: A critical discourse analysis of South Africa's government statements.** Retrieved December 11, 2008, from <http://www.qualitconference.com/viewpaper.php?id=48>.
- Computer MagazineEditor. (1995). Information technology used in the industry. (In Thai).**Computer Magazine**, 22, 42-45.
- Ekaputri, G. H. (n.d.). **The important of information and communication technology(ICT) for development to Indonesia's future.**Retrieved May 13, 2008, from <http://www.unapcict.org/ecohub/communities/asean-university-network/ict4d-papers/Indonesia2.pdf>.
- Fairclough, N.(1992). **Discourse and social change.** Cambridge: Polity.
- Foucault, M.(1980).**Power/knowledge : Selected interviews and other writings 1972-1977.** New York: Pantheon.

- Harchaoui, T. M. ;Tarkhani, F. ; Jackson,C. & Armstrong, P. (2002). Information technology and economic growth in Canada and the U.S.**Monthly Labor Review**, 125(10),3-12.
- Kamlung-ek, A., General. (1995). **National IT Policy In IT for Thai people advanced information technology Thailand progress.**(In Thai).(67-73 pp.). Bangkok: National Information Technology Committee.
- Koanantakool, T. (2002). **Information technology policy framework 2001-2010 period of Thailand.**(In Thai). Bangkok: National Information Technology Committee Secretariat.
- Koanantakool, T. and Guntasopatr, P. (2001). Concepts developed country in the world by the use of information technology the new economy. (In Thai). **NECTEC Newsletter**, 8(40), 6-18.
- Kodama, M. (2007).**Knowledge innovation : Strategic management as practice.** Cheitenham: Edward Elgar.
- Kirtikara, K. (1993). The developing information technology. **KKU Engineering Journal**, 46(1), 61-64.
- Kunsriraksakun, N. (2004). Editors.(In Thai).**BU Excutive Journal**, 24(2), 1.
- Kvasny, L. ; Payton, F. C. &Mbarika, V. (2006). **Information technology and employment for women in Kenya.**Retrieved May15, 2008, from [http://delivery.acm.org/ 10.1145/ 1130000/1125202](http://delivery.acm.org/10.1145/1130000/1125202).
- Leekpai, C. (1999). **Seminar on “Law of Electronic Commerce: Legal innovation is necessary and urgent social Thailand’.**(In Thai).Retrieved October30, 2010, from ttmp.trf.or.th/copy_4/linkfromwelcome/framescience.htm.¹
- Liotard, Jean-Francios. (1984). The postmodern condition : A report on knowledge. Minneapolis: University of Minnesota.
- Lumdubwong, T. (1994). Policies and practices related to the administration of public computers.(In Thai).**Computer Magazine**, 20(109), 69-77.

- Malaivongs, K. (1995). Barriers to entry into the information society of Thailand. (In Thai). **SukothaiTammathirat Open University Journal**, 8(1), 10-18.
- _____. Computing Thailand 1997. (In Thai). Retrieved November 1, 2011, from http://www.dkanchit.com/ct_ideas/articles/itthai40.pdf.
- _____. Editor. (In Thai). NECTEC Newsletter, 3(11), 1.
- _____. Malaivongs, K. (2005). Information technology. (In Thai). Available online at http://www.Drkanchit.com/ict_ideas/articles/it02.pdf. (accessed on 2 March 2551)
- Malaivongs, K. ; Sophatsathit, P. ; Fungthongcharean, K. ; Aoewisaiswong, P. ; Tippiriyapong, N. (n.d.). **Research report about the impact of technology on the official Civil Service Commission of Thailand offers**. (In Thai). Bangkok: National Electronics and Computer Technology Center, Executive Director National Electronics and Computer Technology Center.
- Ministry of Information and Communication Technology. (2008). **ICT Ministry Center opened in ICT community center**. (In Thai). Retrieved October 30, 2010, from http://www.mict.go.th/ewt_news.php?nid=821.
- _____. (2006). National communications day 4 th August 2006. (In Thai). Bangkok: Author.
- National Electronics and Computer Technology Center. (1996). **IT 2000: National information technology policy**. (In Thai). (2 nd). Bangkok: Author.
- National Information Technology Committee Secretariat. (2002). Strategic development of information technology and communications. (In Thai). **NECTEC Newsletter**, 9(45), 9-12.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (1992). **National Economic and Social Development Plan No. 7: 1992 – 1996**. (In Thai). Bangkok: Author.

- Prime Minister. (1992, March 13). Regulation of the Prime Minister on the development of information technology 1992 (In Thai). **Government gazette**, 109(20), 47-50.
- Ruengvisesh, P. ;Changkrom. K. ; (1997). **NECTEC 10 years**.(In Thai). Bangkok: National Electronics and Computer Technology Center.
- Shinawatra, T. (2002). Policy and direction for the development of ICT in Thailand. (In Thai).**NECTEC Newsletter**, 9(45), 13-16.
- Siriwong, P. (2000).**Social construct and transformation of sexuality and sexual fantasies in male adolescents**. Thesis Doctor of Education degree in Development Education ,Srinakharinwirot University.
- Souter, D. (1999). The role of information and communication technologies in democratic development.**Info**, 1(5), 405-417.
- Stahl, B. C. (2008). **Empowerment through ICT: A critical discourse analysis of the Egyptian ICT policy**. Boston: Springer.
- Subramanian, M. (2007). Theory and practice of e-governance in India : A gender perspective. **ICEGOV**, 187-195.
- Thajchayapong, P. ;Thuvasethakul, C. ; Fungthongcharean, K. (1994). The development of information technology and compete internationally: Opportunities and strategies for the future. (In Thai).**King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang Journal**, 2(1), 1-30.
- Thompson, M. P. A. (2004). ICT, power, and development discourse: A critical analysis. **EJISDC**, 20(4), 1-26.
- Toffler, A. (1999). **The third wave**.translate in Thai by Treerawanit, S. and others (14 th). Bangkok: Nanmeebooks.
- Udomvitid, K. (1994). Information technology.(In Thai).**Information Research**, 1, 1-20.
- Vivek, S. (1992). IT policy: To reach the stars or not?(In Thai).**IT Management**, 2(15), 28-33.

- Wangpipatwong, T. (2004). Symposium, (In Thai). **BU Excutive Journal**, 24(2), 7-16.
- Wattana, D. (1997). **The developing information technology in public organization: A Research Study**. Bangkok: The Civil Servant.
- Wongsumate, P. (2003). To step into the era of electronic commerce in the new economy. (In Thai). **BU Excutive Journal**, 23(3), 89-91.
- Wongsuwan, N. (2004). **The discourse of trade production in rural community of Thailand**. (In Thai). Thesis Doctor of Education degree in Development Education ,Srinakharinwirot University.
- Wongwean, J. (2003). **The ICT Ministry 2003 to ICT policy**. (In Thai). Retrieved February 14, 2011, from http://www.jobant.com/news_show.php?news_id=NDc.
- Zorn, T. (n. d.). **Politics, emotion, and the discourse of ICT adoption and implementation**. Retrieved May 2, 2008, from <http://wms-soros.mngt.waikato.ac.nz/NR/rdonlyres/ev6wlfyjesw4u5/mpncnimtkhuwduabxhi/Resource50.pdf>.